

ње грешака, које су заиста очите, ова Јанковићева књига представља први покушај цјеловите обраде бригаде, јер су досадашњи радови о овој јединици углавном фрагментарни. У књизи су имена 7092 бораца који су погинули од јуна 1942. до маја 1945. године, 1082 имена бораца и старјешина на дан формирања бригаде и 248 имена бораца Четвртог (васојевићког) батаљона — укупно преко

3400. Заиста импозантан број. Овакав приступ и рад изискивали су огромну љубав, труд, стрпљење и самоодрицање. За напоре на овом раду Јанковић заслужује ријечи искреног признања и поштовања. Несумњиво, књига ће његова корисно послужити „историчарима и осталима“, како сам каже у поговору.

Гојко П. Вукмановић

КУЛТУРА И УМЈЕТНОСТ У НОВ-У И СОЦИЈАЛИСТИЧКОЈ РЕВОЛУЦИЈИ У ХРВАТскоЈ

Зборник радова, Загреб 1975, стр. 431

Историографија НОР-а и социјалистичке револуције дала је запажене резултате у тридесетогодишњем периоду свога развоја. Она је с правом акцентирала специфичност социјалистичке револуције у Југославији. А то значи да је истакла допринос НОР-а и социјалистичке револуције марксистичком учењу о социјалистичким револуцијама уопште. У таквој својој усмјерености — није била до краја досљедна. Једно значајно поље револуционарног преображаја — поље културе и умјетности у НОР-у остало је запостављено. А управо и кроз однос према култури и умјетности НОР и социјалистичка револуција испољили су своју аутентичност на нашем подручју. Извјесно је да је таква посебност изграђивана и у међуратном периоду живота и рада КПЈ као авангарде радничке класе, па се култура и умјетност НОР-а јављају као природни континуитет револуционарног гледања на ову изузетно важну грану људске дјелатности. Такав однос према културној дјелатности представљао је „јединствен догађај у поробљеној Европи“, зато што су НОР и социјалистичка револуција пробудили код најширих народних маса велико интересовање за културу и умјетност и што „клице културе сваке врсте избијају на трновитом партизанском тлу“, како се сликовито изразио партизански пјесник и борац Владимир Назор.

Сложеност теме која је назначена као култура и умјетност НОР-а и социјалистичке револуције — основни је разлог њене за постављености у досадашњем научноистраживачком раду. Јер наша историографија НОР-а млада је колико и њени научни кадрови. Тешко је и, бар за сада, готово немогуће наћи научника који би могао са истим успјехом да изучава све компоненте културе и умјетности НОР-а и социјалистичке револуције, односно да прави синтезу на ову тему. Зато што су те компоненте веома бројне: улога интелигенције у припремању социјалистичке револуције, књижевна левича уочи рата и револуције, књижевност побуне и отпора, умјетност као носилац моралне поруке НОР-а, социјалистичка мисао у школи и васпитању у НОР-у и револуцији, информација у НОР-у, фолклор као комуникација у НОР-у, партизанска народна пјесма као примјер ангажоване поезије, народно стваралаштво између умјетности и револуције народно стваралаштво и изворна партизанска пјесма, обилежја партизанског позоршта, култура и умјетност у партизанским листовима, ликовна умјетност НОР-а и револуције, положај умјетничког стваралаштва и стваралаца у НОР-у и револуцији, издавачка и пропагандна дјелатност итд. итд. Све су то и опште и посебне теме. Све оне могу бити обрађиване за шире и локално подручје, а да при томе не

губе у значају и интересантности.

Надање и чекање да су ово подухвати за једног научног радника, или чак екипе од неколико њих — практично су се сводила на губљење драгоценог времена. Управо зато је продукција на овом плану веома сиромашна и у дубоком нескладу са важношћу теме и њеним мјестом у схватању суштине и специфичности НОР-а и социјалистичке револуције у Југославији.

У јубиларној години побједи над фашизмом и тридесетогодишњег живота у социјалистичкој Југославији дошло се до многих значајних сазнања, када је у питању однос према револуционарној процлоти. Једно од њих свакако је увјерење да се ова тема мора обрађивати на једини могући начин: ангажовањем научних радника и других стваралаца путем већ уходаних, а понекад и неоправдано критикованих, тематских на учних скупова. Један од њих одржан је управо на ову тему у Загребу. Окупило се око 40 посленика и познавалаца ове тематике. То је још један доказ о значају подухвата, премда се може рећи да је требало уложити још мало више напора па их добити још десетак, чије се одсуство, иначе, веома осјећа, зато што су остали непокривени: музичка умјетност, умјетничка фотографија и филмско стваралштво, споменици културе и архивска грађа, музејски и други експонати итд.

Књига *Култура и умјетност у НОР-у и социјалистичкој револуцији у Хрватској* у ствари је зборник око 40 радова поднесених на овом научном скупу. Поменућемо само неки ауторе: др Стипе Шувар, Владо Мађаревић, др Пре драг Матвејевић, др Михаило Огризовић, др Зорица Стипетић, Олег Мандић, Ђорђе Радишић, др Маја Хрибар — Ожеговић, Братислав Борозан и др. Овај зборник радова дијелом је одговорио на нека питања која смо означили као кључна у сложеној теми културе и умјетности у НОР-у и социјалистичкој револуцији. Он се не ограничава сама на подручје Хрватске, какав би се утисак стекао из наслова, премда је оно нај-

комплетније ту захваћено. То је свакако чини значајнијом не само у контексту Хрватске историографије о НОР-у и социјалистичкој револуцији.

Првих пет-шест прилога објашњава сва она сложена питања из периода 1919—1941. године која су морала бити рјешавана у континуитету културне политике нашег револуционарног покрета. Управо тамо се налазе клице револуционарног односа КПЈ према култури и умјетности — што долази до израза у НОР-у и социјалистичкој револуцији. О томе, безмало, говоре сви остали прилози, који су, евидентно, веома различити како по избору теме тако и по начину обраде. Неки прилози обрађују поједина основна питања културе и умјетности, а други су усмјерени на анализу проблема ужег значаја. Док је један број радова научног карактера, други доносе мање познату грађу; неки пак имају значај публицистичких и мемоарских прилога.

Сви ови прилози, који обрађују или бар додирују многа питања културе и умјетности, ипак не чине једну цјелину, како то приређивачи ове публикације запажају; они само одражавају карактер скупа, који је био резултат постојећих објективних и субјективних могућности — још увијек јако присутних у положају науке и научноистраживачког рада у нашем друштву. Управо зато овај зборник радова представља истовремено и одраз остварених резултата и упозорење на неопходност даљег интердисциплинарног истраживања улоге и значаја културе и умјетности у НОР-у и социјалистичкој револуцији, па чак и упозорење и пут којим се може потпуније и брже доћи до научних резултата. Све су то елементи који обавезују оне што се упуштају у било какву оцјену да подстакну овакве иницијативе и у другим регионима и да оне буду плодније за искуство којег овај скуп није имао. Управо са те позиције треба рећи да се везивање овога скупа и зборника радова за Први конгрес културних радника Хрватске може разумјети једино као оправдани повод. Иначе,

и темом и садржајем ова књига иде шире од тога. То потврђују и ријечи једнога странца — Овена Реда, члана енглеске војне мисије који је, тим поводом, рекао праву истину о односу према култури и умјетности у НОР-у и социјалистичкој револуцији: „Много сам мјесеци с великим дивљењем и интересом читао ваше ли-

стове и слушао ваше пјесме... Речено ми је да су поједини ваши борци позвани с фронта да наставе борбу као умјетници. Мислим да нема ниједне војске на свијету која би придавала толику важност култури. И ви имате право, јер победа није победа, ако умјетност и љепота остају побијеђени...“

Зоран Лакић

ВОЈНА ЕНЦИКЛОПЕДИЈА (Друго издање — Редакција Војне енциклопедије, Београд 1970—1975. године)

У последње три деценије збили су се многи значајни догађаји у научном и уопште културном животу у нашој земљи. Тешко је из разноврсног стваралаштва издвојити оно што је особито обогатило нашу културу и допринијело проширивању сазнајних хоризоната. Ипак, чини се, два значајна дјела одскачу у богатој издавачкој продукцији. То су „Енциклопедија Југославије“ (штампана у осам томова и 150.000 примјерака) и „Војна енциклопедија“ (издата у десет томова у два издања, у укупном тиражу од 330 хиљада примјерака). И једна и друга чине драгоцјен прилог нашој култури.

Повод за ове редове је друго издање „Војне енциклопедије“. Наиме, њена Редакција је забиљежила почетком ове године два значајна датума: двадесетогодишњицу свог постојања и завршетак рада на другом издању. Није случајно што се с јубилејом овог изузетно вриједног колектива поклопила појава у књижарским изданима десетог, последњег, тома другог издања овог значајног дјела југословенске војне публицистике и лексикографије.

Јединственост „Војне енциклопедије“ је у њеној комплексности и свеобухватности, али и у детаљној и студиозној обради ратова, битака, ослободилачких покрета и револуције како у нас тако и у свијету, у свим фазама друштвено-економског развоја. Зато онај који жели да се дубље и студиозније бави војном историјом и

свим појавама, догађајима и личностима који су посредно или непосредно утицали на ратна збивања, ратове, устанке, револуције, оружану борбу и војну силу — наћи ће у „Војној енциклопедији“ најпровјереније и најпоузданије податке, а уз то и методолошки најсавременије обрађене.

Штампана је у десет томова, у 330.000 примјерака; друго издање садржи око 1.500 нових од приближно 12.000 чланака, на преко 12 хиљада стубаца (око 30.000 страна), и око 4.000 стубаца (приближно 10.000 страна) илустрованих прилога. У едицији је обрађено око 50.000 појмова и 400.000 података. Оцјењивати овако волуменозно дјело, које садржи материју из свих области војне науке (преко 50 области), веома је тежак и сложен посао.

Историја израде „Војне енциклопедије“ није дуга (прије 20 година је основана Редакција Војне енциклопедије), али резултатима које је у том периоду постигао овај колектив је заслужио изузетно признање.

Пред нама је данас својеврстан приручник у коме је на научан и систематичан начин сакупљена на темељу марксистичке научне мисли обрађена цјелокупна војна материја. Ово дјело је одавно незамјенљив приручник у војно-теоријском и припремачком кадру, јер га упућује у све појмове и области војне науке. Од коликог је значаја његова појава, толико је истакао и многи војни појмови нијесу били дефинисани и обрађени, прије свега мар-